

**BORBÉLY ZSUZSANNA¹ – FARKAS JOHANNA² –
TŐZSÉR ERZSÉBET³**

**A tömeges méretű illegális migráció pszichés következményei
a rendészeti feladatellátás során**

**The psychological consequences of the massive illegal
migration in the policing service provision**

Absztrakt

A Magyarországot érintő tömeges illegális migráció okozta válsághelyzet kezelése számos új kihívást jelent a Rendőrség számára. A legjelentősebb feladat az ideiglenes biztonsági határzár őrzése, melyben a Készenléti Rendőrség állományán túl az összes megyének részt kell vállalnia az ideiglenesen felállított csapat-szolgálati századaival. A csapatszázadokban feladatot ellátó állomány – a körülmények okozta – pszichés terheit és azok következményeit igyekeztünk körüljárni egy 2016-ban végzett vizsgálat nyomán. Megállapíthattuk, hogy ez a szolgálatellátási mód a rendőri munkának egy speciális stresszforrását jelenti, és az állomány magánéletére is változatos hatást gyakorol. Bizonyítást nyert, hogy többek között megnövekedett munkahelyi stresszt éltek meg a vizsgálat alanyai, illetve a stressz utólagos otthoni levezetésére a férfiak hajlamosabbak voltak a korábbi életmódjukhoz képest több alkoholt fogyasztani. A téma további kutatásokat igényel annak érdekében, hogy a stresszterheltség kapcsán megjelenő esetleges pszichés elváltozások hathatós megelőzését eszközölhessünk.

Kulcsszavak: csapatszázad, munkahelyi stressz, migráció

¹ Körmendi Rendészeti Szakgimnázium, tanácsadó szakpszichológus, E-mail: borbelyzs@orfk.police.hu ORCID: 0000-0001-7197-832X

² Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Magatartástudományi Intézet, Kriminálpszichológia Tanszék, adjunktus, E-mail: farkas.johanna@uni-nke.hu ORCID: 0000-0001-6376-4209

³ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola, doktorandusz, E-mail: tozser.erzsebet@uni-nke.hu ORCID: 0000-0002-3506-1861

A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt 2016/131/NKE-RTK Ludovika Kutatócsoport keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 3. szám

Abstract

The effect of illegal migration – in which Hungary is involved – contains numerous great challenges for the Hungarian Police to solve. The most significant task is guarding the temporary security border, which is executed by both Operational Police and the designated law enforcement units of every county police department. Based on the study from 2016 we tried to assess the psychological burdens and its consequences, for whose are delegating to various tasks in these units. We concluded that this method of service meant a special source of stress and it affected the private life of the personnel. For example explores the impact of the increased workplace stress and consumption of alcohol at home. This topic needs further analysis, in order that we can prevent the probable psychological disorders.

Keywords: police company, workplace stress, migration

BEVEZETÉS

A schengeni csatlakozást követően a magyar-szerb határszakasz szerepe felértékelődött (Dávid, 2015). 2013-tól megnőtt azon külföldi állampolgárok száma, akik a biztonsági, illetve más szükségletek kielégítése céljából tartós helyváltogatást valósítottak meg (Ritecz-Sallai, 2016). A migránsok létszámának folyamatos és dinamikus emelkedése következtében az érintett rendészeti szervek hatékony fellépést biztosító, jól működő és több lépcsős határellenőrzési rendszert építettek ki, az addig még nem tapasztalt tömeges, politikai és illegális migráns hullám kezelése érdekében (Hautzinger et al, 2014). Ez azért fontos, mert „a schengeni csatlakozásból fakadó feladatok, a külső határok fokozott védelmének eredményes megvalósítása a magyar rendvédelmi és migrációs, valamint a migrációval kapcsolatos feladatok végrehajtásában közreműködő szervek hatékonyabb együttműködését követelik meg. A szükséges nemzeti és nemzetközi támogatás biztosítása nélkül nem várható, hogy az érintett szervezetek hatékonyan lépjenek fel az illegális migráció megjelenési formái ellen.” (Kovács et al, 2017, 21. o.)

RENDÉSZETI STRESSZ-FORRÁSOK ÉS KÖVETKEZMÉNYEIK

A stressz egyik legismertebb kutatója Selye János – bár elsősorban a jelenség élettani hatásait vizsgálta – mégis nagy hatást gyakorolt a stresszről alkotott pszichológiai megközelítésekre (Selye, 1976). Ezek közül egyik alapvető megállapítása, hogy a szervezetünkre folyamatos és változó intenzitású megterhelések hatnak a mindennapokban, a másik pedig, hogy a stressz nem csupán negatív, hanem pozitív következményekkel is járhat. Így megkülönböztetünk káros következményekkel járó distresszt, és – az ugyancsak megterheléssel járó, azonban – kellemes élményeket tartalmazó eustresszt (Farkas, 2014:a).

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 3. szám

Fontos megjegyeznünk, hogy még a pozitív élmények esetében is a túlzott ingerlés distresszt eredményezhet.

Nagy egyéni különbségek mutatkoznak abban, hogy az emberek nehéz helyzetben miképpen reagálnak. Vannak, akik könnyebben kezelik a stresszhelyzeteket, és akár nem is tekintik annak, míg másokat szélsőséges esetekben megbetegíthetnek. Az a kérdés még ma is nyitott, hogy mely tényezők állnak a jelenség hátterében. Egy biztos, hogy a stressz kérdésköre éppen a jelentős egyéni eltérések miatt nagyon bonyolult (Folkman, 2010). A kutatásoknak és a modern eljárásoknak köszönhetően számos ismeret áll rendelkezésünkre a stressz okairól és következményeiről. Például a stressz következtében megjelenő hormonális változásokról egyre több konkrét tudással rendelkezünk, illetve arról, hogy melyek azok a mechanizmusok, amik a testi megbetegedésekhez (szomatizációhoz) vezetnek (Lazarus, 2000).

A stresszt eredményező stresszforrásokat kétféle értelemben használhatjuk. Egyrészt tágabb (hétköznapi) értelemben, másrészt pedig szűkebb (tudományos) értelemben:

- Hétköznapi megközelítésben az ember és környezete között megvalósuló magatartási választ igénylő helyzeteket tekintjük stresszforrásnak.
- Tudományos szempontból pedig azokat a helyzeteket bizonyulnak stresszforrásoknak, melyek aktivitással kontrollálhatatlannak, megoldhatatlannak minősülnek (Kopp – Prékopa, 2011).

Selye kutatásai eredményeként tárta fel az úgynevezett általános adaptációs szindróma folyamatát. A stresszforrás a szervezetből reakciót vált ki, mely élettani válaszok sorát okozza. Az egyén a következőképpen reagál a stresszforrásokra:

- a) Vészhelyzetre vészreakciót ad (alarm reakció), mely tulajdonképpen a szervezet élettani reakcióinak a megjelenése. Ebben a fázisban aktivizálódik az ellenálló képesség az egyensúlyi állapot fenntartása vagy felállítása érdekében.
- b) Ellenállás (rezisztencia) fázisában a szervezet energiatartalékai mozgósításra kerülnek, és emiatt a szervezet bizonyos mértékű „károsodása” előfordulhat.
- c) Kimerülés periódusában gyakorlatilag felemészti a szervezet az energiatartalékait, ezért konkrét tünetek jelentkeznek (pl. legyengülés, megbetegedés).

Ahogy korábban kiemeltük, mindenkit érnek negatív hatások, de a rendszeti tevékenységet végző szakembereket mindennapi munkájuk során hatványozottan (Folkman-Lazarus, 1984). Ezért különösen fontos, hogy adekvát coping mechanizmusokat működtessenek a stressz kezelése folyamatában (Zeidner-Moshe, 1996). Ez sokkal többet jelent a helyzethez való alkalmazkodásnál. Benne foglaltatik az is, hogy az egyén eredményességével fokozódik a kompetenciaélménye, mellyel az önértékelése stabilizálódik vagy erősödik. Amennyiben hatékony és sikeres megoldási módokat alkalmaz, úgy a jövőben is nagyobb valószínűséggel fogja azokat megoldási módként felhasználni. A személyiségfejlődése során alakulnak ki a tapasztalati tanulás során a megerősítés révén ezek a stratégiák. Az emberek alapvető törekvése, hogy a fokozott érzelmi teher következtében megjelenő instabil állapotot kiegyensúlyozzák a különböző magatartási módok alkalmazásával. Ezen magatartások azonban nemcsak adaptív, hanem maladaptív jellegűek is lehetnek.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 3. szám

A stressz mivel áthatja életünket, ezért a munkahelyen is természetesen előfordul. A munkahelyi stressz szerepe a munka- és szervezetpszichológusok szerint egyre inkább felértékelődik (Klein, 2004). Az Európai Munkahelyi Biztonsági és Egészségvédelmi Ügynökség adatai alapján a fokozott mértékű munkahelyi stressz a munkavállalók 28%-a esetében veszélyezteti az egészségüket (Eurofound, 2014). Ennek oka az lehet, hogy a munkahelyi stressz-források tartós fennállása következtében az egyén viselkedésében változások jelentkeznek, melyek Kahn és Byosiere szerint a következő területeken jelentkeznek (Kahn-Byosiere, 1992):

- egészségkárosító viselkedésformák: dohányzás, túlzott koffein- és alkohol-fogyasztás, kábítószer használat, balesetokozás;
- a munkahelyi szerep leértékelődése: teljesítménycsökkenés, hibázás és munkahelyi balesetokozás, alkohol- és drogfogyasztás a munkahelyen;
- a munkából való menekülés: hiányzás, felmondás/leszerelés, korai nyugdíjba vonulás, sztrájk;
- egyéb életszerepek károsodása: házastársi, baráti, állampolgári szerepek akár együttes károsodása.

A stressz-forrásokat számos modell különbözőképpen osztja fel, jelen munkában a Megterhelés-Kontroll-Támogatás Modellt vesszük alapul, mely szerint három szinten jelentkezhetnek a stressz-források (Karasek, 1979):

A szervezetből érkező stresszforrások:

- a munkával kapcsolatosak: túl sok vagy túl kevés munkaterhelés, sürgető feladatok, rossz fizikai körülmények, izoláció a társaktól;
- a szereppel kapcsolatosak: külső és/vagy belső konfliktusok, kétértelműség, felelősség;
- a karrierrel kapcsolatosak: túl gyors vagy túl lassú előrehaladás, bizonytalan jövő, gátolt ambíciók, elégedettség a munkával;
- a szervezeti kultúrával kapcsolatosak: a viselkedés korlátozása, értelmetlen szabályok, rideg légkör, nem megfelelő vezetési stílus;
- az emberi kapcsolatok: rossz kapcsolat a főnökkel/kollégákkal/beosztottakkal.

Az egyénből eredők:

- személyiségéből eredő faktorok;
- motivációja;
- viszonya a változásokhoz.

A külvilágból eredő stresszforrások:

- Főként érdekellentéteken alapuló faktorok: a szervezet és az egyén érdekei, illetve a szervezet és az egyén saját elvárásai között feszülő problémákat ölelik fel.

A stresszre adott reakciók többféle módon csoportosíthatók. BICKFORD alapján a válaszok a következő területeken jelenhetnek meg (Bickford, 2005):

- fizikai (pl. fejfájás, hipertónia, emésztési problémák, stb.);
- pszichoszociális (pl. szorongás, ingerlékenység, harag, düh, szomorúság, stb.);

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 3. szám

- viselkedéses (pl. türelmetlenség, heves viták, izoláció, szerabúzus gyakoriságának növekedése, stb.).

A MUNKAHELYI STRESSZ HATÁSA A MAGÁNÉLETRE

A munkahelyi stressz emocionális, kognitív, viselkedéses és fiziológiai válasz a munka, a munkahelyi környezet, munkaszervezet ártalmas és kellemetlen aspektusaira, amely megemelkedő arousal szinttel, distresszel és a „nem tudok vele megküzdeni” érzésével jár együtt (Levi-Levi, 2000). Ha a munkahelyi stressz szintje túl nagy és nem jut megfelelő mennyiségű és minőségű idő a családra, kikapcsolódásra, baráti kapcsolatok ápolására, az a munkavégzésre is kifejti negatív hatását – azaz a munka és a magánélet kölcsönhatásban állnak egymással (Guest, 2002). Bármely területen is jelenjenek meg a stresszreakciók többek között a vezető felelőssége ezek felismerése (Horváth, 2010; Kovács, 2014). Mindezek mellett arra vonatkozó kutatási adatok is rendelkezésre állnak, amelyek szerint ebben az egyensúlyban a nemi jellegzetességek is szerepet játszanak (Grywacz-Marks, 2000).

A munkahelyi stressz kérdését tekintve rendőrségi feladatellátás sajátos jellemzőkkel bír – olyannyira, hogy COOPER (1988) a Foglalkozási Stressz Skálát használva azt az eredményt kapta, hogy szinte minden rendvédelmi szervnél az átlagosnál magasabb stresszértékek mutathatóak ki (Atkinson et al, 1999). A rendőrség még ezek közül is kiemelkedik az összesítésben elért második helyével.

Arról, hogy pontosan mi is számít stresszornak a rendőri munkában az elmúlt 30 évben számos kutatás próbálta feltárni a világ számos országának rendőri szerveit vizsgálva. Ezen kutatások főbb irányvonalairól és eredményeiről készített áttekintést Kapade-Nikam és Shaikh (Kapade-Nikam-Shaikh, 2014). Az így talált legfőbb stresszforrásokat, stresszválaszokat, a munkahelyen megjelenő stresszjeleket, illetve a stressz következtében előforduló betegségeket foglalja össze az 1. sz. táblázat.

STRESSZFORRÁSOK	STRESSZVÁLASZOK
— túlterheltség	— alacsony teljesítmény
— létszámcsökkentés	— öngyilkossági gondolatok és tervek
— elégtelen források	— depresszió
— konzultáció hiánya	— ingerlékenység, türelmetlenség
— unalmas adminisztráció	— kínzó emésztési problémák és gyomorégés
— anyagi nehézségek	— szerabúzus vagy megnövekedett alkoholfogyasztás
— szervezeti struktúra	— megnövekedett betegszabadságok
— munkahelyi légkör	— házassági problémák
— nem támogatott távozások	— túl sok vagy túl kevés alvás
— munka/feladat konfliktusa	— szexuális vágy csökkenése
— hosszú munkaidő	— rémálmok
— politikai nyomás	

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 3. szám

<ul style="list-style-type: none"> — a családi élet háttérbe szorítása — zavargások kezelése — erőszakos letartóztatás — rendőri temetés 	<ul style="list-style-type: none"> — izoláció — a társas tevékenységek iránti igény csökkenése — változások a testsúlyban vagy étvágyban
A MUNKA SORÁN JELENTKEZŐ STRESSZJELEK	MEGNÖVEKEDETT BETEGSÉGGKOCKÁZAT
<ul style="list-style-type: none"> — késések növekedése, korábbi hazatávozás — eltúlzott munkaidő — hiányzások, hosszú ebédszünetek — társas érintkezések lecsökkentése — gyakoribb hibázás — határidők, időpontok elfelejtése — növekvő dohányzás és alkoholfogyasztás — időmenedzsment nehézsége — megnövekvő balesetek — konfliktus a kollégákkal 	<ul style="list-style-type: none"> — magas vérnyomás — szívproblémák — álmatlanság — öngyilkosság — PTSD — depresszió — szorongásos zavarok — fertőzések az immunrendszer diszfunkciói okán — pánikroham

1. sz. táblázat: A rendőri munka és a stressz (Kapade-Nikam és Shaikh (2014) nyomán) (20)

A magyar rendőröket érő munkahelyi stressz terén elmondható, hogy legkevésbé az anyagi és erkölcsi megítélésükkel elégedettek, illetve a tisztí és tiszthelyettesi állomány számára más tényezők jelentik a legnagyobb megterhelést. Szabó kimutatta, hogy a magyar rendőrök esetében a tartós párkapcsolatban élők terheltebbek, különösen, ha tiszthelyettesek, illetve a szervezetnél eltöltött évek számával növekszik a stressz-terheltség szintje (Szabó, 2009). Fridrich tapasztalatai szerint a tiszthelyettesi állomány esetében a szolgálati idő növekedésével csökken az aktivitás, a munkamotiváció és növekszik az egészségügyi panaszok száma (Fridrich, 2015). Borbély pedig kiemeli, hogy a munkahelyi stresszforrások fokozott jelenléte annak típusától függően kiégést, vagy akár poszttraumás stressz-zavart is eredményezhet (Borbély, 2017). A határmenti feladatellátás következtében személyes tapasztalataink szerint mindkét pszichés probléma kockázata megnövekedett.

KIHÍVÁSOK, PSZICHÉS KÖVETKEZMÉNYEK

Az illegális migráció következtében számos új kihívással szembesültek a rendészeti szervek, melyek legfőbb területei a következők a 2015-ös migránshullámot illetően (Dávid, 2015):

- a migránsok elfogására és beszállítására csekély mértékű vagy elégtelen erő rendelkezésre állása;

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 3. szám

- a csoportok beszállításának a nehézségei;
- az előállító helyiségek csekély száma;
- a hatósági rendszer kapacitásának telítődése;
- az eljárási gyakorlat változtatása az eljárás idejének rövidülése érdekében;
- a munka jellegének megváltozása a megerősítő erő bevonásával;
- az egyes munkafolyamatokat összehangolása;
- az egészségügyi ellátás biztosítása;
- segélyszervezetekkel való együttműködés;
- a tolmácsok biztosítása és alkalmazása;
- nyelvi nehézségek;
- a technikai eszközök nagy igénybevétele.

Többek között a túlórák, a megváltozott munkakörülmények, a korábbiaktól eltérő feladatok megjelenése, az emborsorokkal történő közvetlen találkozás és a kommunikációs nehézségek frusztrációja egyértelműen hatást gyakorolt az állományra. Az ideiglenes határzár őrzésének monoton feladatellátása az időjárási viszontagságok változásai mellett rendkívüli fizikai és mentális állóképességet kívánt.

Nagyon fontos körülmény továbbá, hogy a pihenőidőt az állomány nem a családjával, az otthonában, hanem a kijelölt szálláson töltötte. A fáradtság növekedésével és a frusztráció-tűrési csökkenésével párhuzamosan, a közös pihenőidők egy idő után munkahelyi stresszforrássá váltak. Ugyan az állomány szükségleteinek kielégítésére a szervezet komoly erőforrásokat mozgósított, mégis kijelenthető, hogy a csapatszolgálat általában kimerítette nemcsak az állománytagokat, hanem az otthon szolgálatot teljesítőket és a hozzátartozókat is. A munkahely-magánélet egyensúlya nagy szerepet játszik az egyén mentális kiegyensúlyozottságában, és ezért fontos kérdése a munkahelyi stressz csökkentése, hiszen pozitív hatást gyakorol az állomány lojalítására, a motivációjára és a munka iránti elkötelezettségére (Hobson et al., 2001).

2015-ös évben kezdődött meg a rendőrség számára a „migrációs válsághelyzet” időszaka. Elsőként az ideiglenesen felállított őrzött szállások és az illegális migránsok elhelyezése kapcsán, majd szeptembertől az érintett határszakasz megyéinek (Csongrád megyének és Bács-Kiskun megyének) kellett megerősítést nyújtania az ideiglenes csapat-szolgálati századoknak, illetve a Készenléti Rendőrség megerősítő erőinek.

A „röszkei incidens” követő őszi időszakban még az ötnapos levelezényléseket élték a csapatszázadok egészen decemberig, amikor 3 hónap szünet következett. Ezek az ötnapos vezénylések fizikálisan igen intenzívek voltak az állomány számára, miközben arányában kevés időt tölthettek otthoni regenerálódással. Viszont 2016 márciusában megtörténtek az első nyolc napos vezénylések a két szerb határ menti megye megerősítésére, illetve az addigra felépült ideiglenes biztonsági határzár őrzési feladatainak biztosítására. A nyolc nap alatt a 12-24-12-24 szolgálati időbeosztást írták elő, azonban ennek betartását számos, előre nem látott körülmények (pl. távolság okozta időkorlát nehézségei, infrastruktúrá-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 3. szám

lis problémák) nehezítették. Ennek hatására a tényleges szolgálati idő akár 14-18 órás időtartamokra hosszabbodhatott, amellyel arányosan csökkent a pihenőidő mennyisége. A vezénylés így nemcsak mentálisan, de fiziológiai értelemben is sokat kivett a rendőrökből. 2016. júliustól kezdődően a megyék ideiglenes csapatszolgálati századai már havonta kétszer nyolc napot töltöttek a határon, egészen a 2017 áprilisának végéig, amikortól fél század teljesít határmenti szolgálatot, a váltás pedig a század másik felével kerül végrehajtásra.

Az ideiglenes biztonsági határzár őrzése során a rendőr feladata igazán egyértelmű: meg kell akadályozni a kerítés rongálását, illetve a migránsok vagy embercsempészek országba történő bejutását. Ez társadalmi és erkölcsi szempontból is igen jól értelmezhető cél, ezért könnyű azonosulni vele. Ráadásul az átmeneti helyzetben lehetőség nyílik arra, hogy a mindennapok (néha helyi szintű feszültségeitől is terhes) forgatagából kiszakadjon az állomány. Ugyanakkor figyelembe kell venni a kijelölt szállásokon, „egymással” töltött pihenőidőt, ami olykor zsúfoltságot, „fürdőszobai torlódást és várakozást” jelent a szállásra való visszaérkezéskor. A vezetők minden igyekezetük ellenére, a szálláshelyek a fiatal felnőttkor „kollégiumi”, esetleg (az idősebb állománytagok körében) a kötelező sorkatonaság időszakát idézik. Az önálló egzisztenciával rendelkező emberek kezdetben nosztalgiaznak ilyen körülmények között, de a fáradtság növekedésével és a frusztráció-tűrés csökkenésével szaporodnak a konfliktusok. Mindent egybevetve, a pihenőidő már nem a pihenésről szól, hanem egy újabb lehetséges konfliktusforrás.

A feladatellátás az ideiglenes biztonsági határzár mentén nem jár fokozott mentális megterheléssel, ám az őrzési feladatból fakadó monotónia, az otthontól való távollét, az időjárási viszontagságok elviselése rendkívüli fizikai és mentális állóképességet kíván. Természetesen az egyéni eltérések mentén elmondható, hogy mindez nehezebb annak, akinek monotónia-tűsére rosszabb, illetve azoknak, akik hozzászoktak egyfajta önálló munkavégzéshez, kontrolljuk lehet saját munkaszervezésüket illetően (pl. körzeti megbízottak). Számukra ez a feladattípus nagyobb stresszt jelenthet – ez érthető, elvégre a csapat-századi feladatellátás folytonos „együtt mozgást” jelent, a kontroll teljes átadását. Noha az erőforrások megfelelő elosztása, valamint a logisztika révén is látható, hogy az állomány szükségleteinek (pl. szállás, ellátás) kielégítésére jelentős erőfeszítéseket foganatosítottak, mégis elmondható, hogy a csapatszolgálat általában kimeríti az embereket – és ez éppúgy érinti a vonuló állománytagokat, mint az otthon szolgálatot teljesítőket és a hozzátartozókat.

PROBLÉMAFELVETÉS

Egyetértünk Zán elgondolásával, miszerint „válságos időkben a migrációnak a külső formái a szokásosnál több irritáló tényezőt hordoznak” (Zán, 2014, 10. o.). A migránshullám idején ez érezhető is volt mind társadalmi, mind szervezeti, mind pedig egyén szinten. A migráció folyamata hatást gyakorol az egyénre és befolyásolja az identitásfejlődést, illetve a csoportról alkotott reprezentációkat (Farkas, 2014:b). Ezért a migráció jelenségét komplex megkö-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 3. szám

zeltetésben célszerű értelmezni, hiszen az egyénre, a közösségre és a társadalomra fejt ki hatását (Farkas, 2014:c). Aktuális vizsgálódási tárgyak okán szűkebben tekintünk a problémakörre, ezért az egyént emeljük ki, és az egyénre ható stresszt. Amennyiben a munkahelyi stressz szintje magas, úgy nem jut megfelelő mennyiségű és minőségű idő a családra, a kikapcsolódásra és a baráti kapcsolatok ápolására (Guest, 2002). Ennek következtében pedig a munkavégzésben negatív hatások érvényesülnek a munka és magánélet kölcsönhatása miatt (Delecta, 2011).

A fentiek alapján feltételezzük, hogy az illegális migráció csapaterős kezelése pszichés következményekkel jár, melyek a magánélet különböző területein jelentkeznek.

MÓDSZER

A vizsgálati eredmények alapjául Pásztor által összeállított kérdőív szolgált (Pásztor, 2016). Az adatfelvétel 2016 tavaszán és 2017 májusában zajlott két ütemben. A kutatás során felhasználásra került adatok a kérdőívek kitöltéséből származnak, melyeket statisztikai elemzésnek vetettünk alá. Hiánytalan kitöltés egyetlen esetben sem valósult meg, ugyanakkor az elemzés szempontjából az adott statisztikai próba esetében lehetséges legnagyobb elemszám elérése és a lehető legpontosabb eredmények érdekében az aktuálisan felhasználható összes részeredmény bevonásra került.

VIZSGÁLATI SZEMÉLYEK

Hangsúlyozzuk, hogy a minta a Rendőrség teljes állományára nézve nem reprezentatív. A vizsgálati személyek a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar levelező tagozatos hallgatói voltak, akik az ideiglenes biztonsági határzár mentén csapaterős tevékenységben 2015 folyamán teljesítettek szolgálatot.⁴ A vizsgálatban összesen 132 fő vett részt. A minta átlagéletkora 31,39 év, a szórás 4,8 év. A válaszadók 81,06%-a férfi (107 fő), 16,67%-a nő volt, 2,27% a nemre vonatkozó kérdésre nem válaszolt (lásd 2. táblázat).

Nem	Fő	%
Férfi	107	81,06
Nő	22	16,67
Nem válaszolt	3	2,27

2. sz. táblázat: A minta nemi megoszlása

A családi állapotot tekintve egyedülálló 25,76%, élettársi kapcsolatban élő 40,15%, házas 31,06%, elvált pedig 3,03% volt (lásd 3. sz. táblázat). 44 fő (33,3%) rendelkezett kiskorú

⁴ A mintában speciális rendőri szervek és társszervek állománya is megjelent.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 3. szám

gyermekkel, közülük 35 fő nyilatkozta, hogy gyermeke elhelyezése váratlan csapaterős berendelések esetén megoldott.

Státusz	Fő	%
Egyedülálló	34	25,76
Élettársi kapcsolat	53	40,15
Házias	41	31,06
Elvált	4	3,03

3. sz. táblázat: A családi állapot alakulása a mintában

A KÉRDŐÍV STRUKTÚRÁJA

A kérdőív négy területet érint:

1. Általános kérdések, amelyek szociodemográfiai és a hivatásos szolgálatra vonatkozó alapadatokra kérdeznek rá (pl. születési éve, neme, családi állapota, mióta hivatásos, a szolgálati hely és a lakhely távolsága, kapott-e csapaterős elméleti, illetve gyakorlati képzést, részt vet-e „tömeggel” szemben intézkedő csapaterős tagként, van-e kiskorú gyermeke, stb.).
2. a határzár mentén történő szolgálatellátás körülményeire (pl. szálláshely mérete, higiéniája) vonatkozó kérdések.
3. Alapvető egészségügyi ellátással kapcsolatos kérdések, melyek elemzése jelen tanulmányba nem került részletezésre területi okok miatt.
4. A határzár menti csapaterős tevékenység különböző tényezőire vonatkozó kérdések.

EREDMÉNYEK

A csapaterős tevékenység során jelentkező stressz-válaszokat hét lehetséges dimenzió mentén jellemezhetjük a kérdőív kitöltői:

1. agresszió;
2. depresszió;
3. alvászavar;
4. fokozott alkoholfogyasztás;
5. szabadidőben nagyobb tömegek kerülése;
6. szabadidőben nagyobb sportrendezvények kerülése;
7. párkapcsolati problémák.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 3. szám

A csapaterős tevékenység után otthon megtapasztalt érzelmi problémák	átlag	szórás	válaszadók száma/fő
Agresszió	1,28	0,68	116
Depresszió	1,27	0,66	116
Alvászavar	1,50	0,96	116
Fokozott alkoholfogyasztás	1,35	0,82	116
Szabadidőben nagyobb tömegek kerülése	1,66	1,17	116
Szabadidőben nagyobb sportrendezvények kerülése	1,51	1,06	116
Párkapcsolati problémák	1,75	1,28	116

4. sz. táblázat: A csapaterős tevékenység után otthon megtapasztalt problémák gyakoriságának alakulása a mintában

A VIZSGÁLATI HIPOTÉZIS STATISZTIKAI ELEMZÉSE

A kérdőívben külön kérdésként szerepelt, hogy a válaszadó észrevette-e a migrációs feladatkezelésben való részvételének hatását a magánéletében. Három válaszlehetőség közül jelölhetett (igen, nem, nem tudom) így erre vonatkozóan egyszempontos varianciaanalízist végeztünk post-hoc elemzésekkel. Az előfeltételek a varianciahomogenitás kivételével rendben voltak, emellett mivel az egyes csoportok elemszámai igen eltérőek voltak, a post-hoc elemzés típusai ennek megfelelően kerültek megválasztásra: a Hochberg-féle GT2-módszer és a Gabriel-módszer az elemszámoktól függően, illetve Games-Howell próba a varianciahomogenitás sérülése esetén. Az ANOVA-k során kapott F-értékeket foglalja össze az 5. sz. táblázat.

A csapaterős tevékenység után otthon megtapasztalt érzelmi problémák	F-érték	p
Agresszió	d=6,492**	p=0,005
Depresszió	d=4,861*	p=0,021
Alvászavar	d=8,032**	p=0,004
Fokozott alkoholfogyasztás	d=2,772	p=0,087
Szabadidőben nagyobb tömegek kerülése	d=2,333	p=0,126
Szabadidőben nagyobb sportrendezvények kerülése	d=3,640*	p=0,048
Párkapcsolati problémák	d=12,649**	p=0,000

5. sz. táblázat: Egyszempontos ANOVA eredményei a magánéletre kifejtett hatás esetében (* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 3. szám

Nem meglepő, hogy akik egyértelműen észlelték a határmenti feladatellátás magánéletre gyakorolt hatását, szignifikánsan gyakrabban számoltak be otthon megtapasztalt érzelmi problémákról, mint akik egyáltalán nem vették észre magukon ezen hatásokat, illetve feltételezhetően nem tudatosult bennük.

A nemi különbségeket illetően független mintás t-próbát végeztünk, illetve amennyiben a varianciahomogenitás feltétele sérült, a robusztusabb Welch-féle d-próba eredményét vettük figyelembe. Ezeket a tényezőket tekintve egyedül a fokozott alkoholfogyasztás terén mutatkozott szignifikáns különbség a férfiak és nők között: a férfiak körében gyakrabban jelent meg az alkohol, mint szorongást „kezelő” alkalmazása otthon, mint a női kollégák körében ($d=2,078$; $p=0,043$) (lásd 6. sz. táblázat). Ugyanakkor nem zárható ki, hogy mindez a különbség egyébként is fennáll a csapaterős tevékenységben való részvételtől és az így szerzett tapasztalatoktól függetlenül.

A csapaterős tevékenység után otthon megtapasztalt érzelmi problémák	t-érték	P
Agresszió	t=0,247	p=0,806
Depresszió	t=0,543	p=0,588
Alvászavar	d=-0,837	p=0,414
Fokozott alkoholfogyasztás	d=2,078*	p=0,043
Szabadidőben nagyobb tömegek kerülése	t=0,058	p=0,954
Szabadidőben nagyobb Sportrendezvények kerülése	t=0,190	p=0,849
Párkapcsolati problémák	t=0,253	p=0,801

6. sz. táblázat: A nemi különbségek kapcsán végzett t-próbák eredménye (* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$)

A csapaterős tevékenység után otthon megtapasztalt érzelmi problémákat illetően a családi állapot függvényében egyszempontos varianciaanalízis került lefuttatásra post-hoc elemzéssel. Az előfeltételek a varianciahomogenitás kivételével rendben voltak, emellett mivel az egyes csoportok elemszámjai igen eltérőek voltak, a post-hoc elemzés típusai ennek megfelelően kerültek megválasztásra: a Hochberg-féle GT2-módszer és a Gabriel-módszer az elemszámoktól függően, illetve Games-Howell próba a varianciahomogenitás sérülése esetén. Az ANOVA-k során kapott F-értékeket foglalja össze a 7. sz. táblázat.

A csapaterős tevékenység után otthon megtapasztalt érzelmi problémák	F-érték	P
Agresszió	F=0,502	p=0,682
Depresszió	F=0,234	p=0,873
Alvászavar	F=1,278	p=0,285
Fokozott alkoholfogyasztás	d=0,339	p=0,798

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 3. szám

A csapaterős tevékenység után otthon megtapasztalt érzelmi problémák	F-érték	P
Szabadidőben nagyobb tömegek kerülése	F=3,316*	p=0,023
Szabadidőben nagyobb sportrendezvények kerülése	F=6,808**	p=0,000
Párkapcsolati problémák	F=0,873	p=0,458

7. sz. táblázat: Egyszempontos ANOVA eredményei a családi állapotról vonatkozóan (* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$)

A post-hoc elemzések rávilágítottak arra is, hogy az elváltak szignifikánsan gyakrabban tapasztaltak meg otthon alvászavarokat, mint a tartós párkapcsolatban (házasok és élet-társi kapcsolatban) élők.

A statisztikai elemzések révén az is kiderült, hogy a nagyobb tömegeket, illetve a külön-féle sportrendezvényeket az elvált személyek szignifikánsan nagyobb eséllyel kerültek el szabadidejükben, mint bármely más csoport tagjai. Ugyanakkor ezen eredmény értelmezése csak korlátozottan lehetséges, hiszen jelen vizsgálatban nem volt releváns adat, hogy az egyes személyek az eseményeket megelőzően mikor váltak el, így felmerülhet annak a lehetősége is, hogy ezen események, illetve a tömeggel való találkozási lehetőség kerülésének tendenciája csupán egy, a válást követő utóhatás.

Annak a kérdéskörnek a vizsgálatát illetően, hogy a válaszadó önként vagy parancsra vett-e részt a csapaterős tevékenységben, s hogy mindez hatással volt-e a csapaterős tevékenység után otthon megtapasztalt érzelmi problémákra, független mintás t-próbával végeztük el. Amennyiben a varianciahomogenitás feltétele sérült, a robusztusabb Welch-féle d-próba eredményét vettük figyelembe. A kapott értékeket a 8. táblázat foglalja össze. Az eredmények alapján elmondható azonban, hogy egy esetben sem mutatkozott statisztikai értelemben szignifikáns kapcsolat az otthon megtapasztalt érzelmi problémákait illetően.

A csapaterős tevékenység után otthon megtapasztalt érzelmi problémák	t-érték	P
Agresszió	t=-0,145	p=0,885
Depresszió	d=1,124	p=0,270
Alvászavar	t=1,275	p=0,205
Fokozott alkoholfogyasztás	t=0,121	p=0,904
Szabadidőben nagyobb tömegek kerülése	d=1,620	p=0,116
Szabadidőben nagyobb sportrendezvények kerülése	t=-0,562	p=0,575
Párkapcsolati problémák	t=1,222	p=0,225

8. sz. táblázat: A csapaterős tagság önkéntes voltát illetően végzett t-próbák eredményei (* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$)

KÖVETKEZTETÉSEK

Egyértelműen kijelenthetjük, hogy a tömeges, illegális migráció rendészeti kezelése során ideiglenesen felállított csapaterős századokban való részvétel egy speciális stressz-forrása a rendőri munkának. A vizsgálatunkban kapott eredmények azt mutatják, hogy ennek a feladatnak az ellátását végző rendészeti állomány magánéletére kifejtett hatása meglehetősen vegyes. A kapott eredmények alapján egyértelműen kimutattuk, hogy azok a személyek, akik saját beszámolójuk alapján észrevették a csapaterős tevékenység hatását a magánéletükre, azok nagyobb arányban, és erősebben vettek észre magukon otthon is pszichés (érzelmi) problémákat. Az alkoholfogyasztás volt az egyik útja a stressz leereaglásának, mely téren nemi különbségek tapasztalhatók. Ez arra enged következtetni, hogy a férfiak a nőkhöz képest gyakrabban nyúltak az alkoholhoz a határmenti feladatellátás után otthon. Viszont nem áll rendelkezésünkre adat, hogy ez korábban is fennállt volna-e, vagy pedig hogy a nemek között eleve lett volna eltérés. Eszerint tehát szűkebben nincs információnk arra vonatkozóan, hogy általában milyen megküzdési módszereket alkalmaznak az állomány tagjai, csupán arról, hogy a rendőrök körében fokozott munkahelyi stressz hatására növekszik az alkoholfogyasztás gyakorisága, s ez a jelenség a férfiak körében erőteljesebb, mint a nők körében (Violanti et al., 2011).

A családi állapot mentén kapott statisztikailag releváns eredmények esetében magyarázat lehet, hogy a válást követően még le nem zárult veszteség-feldolgozási folyamat állhat a kapott eredmények háttérében. Mivel erre vonatkozóan nem rendelkezünk releváns adatokkal, így ezekből az eredményekből nem vonunk le következtetéseket.

Mindezek mellett az önkéntesség hatása nem volt kimutatható a mintánkban, vagyis a csapaterős tevékenység után otthon megtapasztalt érzelmi problémák megjelenését és észlelését nem befolyásolta, hogy az adott személy önként vagy parancsra került a csapaterős századba. Mindez azt is jelzi, hogy a rendészeti szervek parancsuralmi rendszeréhez való alkalmazkodás elengedhetetlen feltétele a rendőri szerep megfelelő viteléhez.

KRITIKAI ÉSZREVÉTELEK

Elismerjük, hogy az adott vizsgálat értelmezési keretei korlátozottak, hiszen az alkalmazott kérdőív részletesebben kitérhetett volna a stressz-válaszok és a megküzdési módok területeire, illetve a vizsgálatban résztvevő személyek által adott válaszok a Rendőrség egészére nézve nem reprezentatívak. Ennek ellenére szignifikáns eredmények születtek, melyek arra engednek következtetni, hogy érdemes a kérdéskörrel foglalkozni. Amennyiben a jövőben igény, lehetőség mutatkozik a téma részletesebb feldolgozására, úgy longitudinális kutatás (6-12 hónap) keretein belül egy részletesebb kérdőív kitöltését javasoljuk egy adott századra vonatkozóan. Ebben az esetben sokkal inkább kimutathatóvá válhatnak a munkahelyi stressz során jelentkező magánéletben bekövetkezett változások is.

ZÁRÓ GONDOLATOK

A rendőri vezetők felismerték az állomány intenzív feladatellátásból fakadó kimerülések tendenciózus voltát, ezért különösen támogatják az egészségügyi szakirányítást. A pszichológusi apparátus pedig szakszerű segítséget nyújt az egyéni problémák megjelenése esetén, illetve nagy gondot fordít a megbetegedések kialakulásának megelőzésére, mely garancia az állomány jóléte szempontjából.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. ATKINSON, RITA – ATKINSON, RICHARD – SMITH, EDWARD & BEM, DARYL: *Pszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest, 1999.
2. BICKFORD, MELANIE: *Stress in the Workplace: A General Overview of the Causes, the Effects, and the Solution*. Canadian Mental Health Association Newfoundland and Labrador Division, Canada, 2005.
3. BORBÉLY ZSUZSANNA: *Egészségmagatartás, kiégés, mentális egészség – specifikus stresszorok hatása a rendőrség próbaidős tiszthelyettes állományában*. Szakdolgozat. ELTE, Budapest, 2017. 1-156.
4. COOPER, CARY & PAYNE, ROY: *Causes and Consequences of Stress at Work*. John Wiley and Sons Ltd., New York, 1988.
5. DÁVID KÁROLY: A tömeges méretű illegális migráció rendészeti kezelésének Bács-Kiskun megyei tapasztalatai. In: GAÁL GYULA ET AL. (szerk.): *Határrendészeti Tanulmányok XII.*, MRTT, Budapest, 2015. 13-24.
6. DELECTA, P.: Work life balance. *International Journal of Current Research*, 2011/3 (4): 186-189.
7. EUROFOUND AND EU-OSHA: *Psychosocial Risks in Europe: Prevalence and Strategies for Prevention*. Publications Office of the European Union, Luxemburg, 2014. 61.
8. FARKAS JOHANNA: Stressz és stressz-kezelés. In: CHRISTIÁN LÁSZLÓ (szerk.): *Személy- és vagonvédelem*. NKE, Budapest, 2014:a, 209-220.
9. FARKAS JOHANNA: A migráció pszichológiai irányai. In: HEGEDŰS JUDIT (szerk.): *A migráció pszichológiája*. NKE, Budapest, 2014:b, 9-29.
10. FARKAS JOHANNA: A migráció mentálhigiénéjéről kérdései. In: HEGEDŰS JUDIT (szerk.): *A migráció pszichológiája*. NKE, Budapest, 2014:c, 37-55.
11. FRIDRICH ANDREA CECILIA: *Az eltérő szakterületeken dolgozó rendőrök teszteredményeinek vizsgálata – hasonlóságok és különbségek az RMSK tükrében*. Szakdolgozat. ELTE, Budapest, 2015.
12. FOLKMAN, SUSAN: Stress, Health, and Coping: An Overview. In: FOLKMAN, SUSAN: *The Oxford Handbook of Stress, Health, and Coping*. Oxford, Oxford University Press, 2010. 3-15.
13. FOLKMAN, SUSAN & LAZARUS, RICHARD S.: *Stress, Appraisal, and Coping*. New York, Springer, 1984. 286-325.
14. GÖRBE ATTILÁNÉ ZÁN KRISZTINA: *Migráció – előítélet – idegenellenesség*. NKE, Budapest, 2014. 10.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 3. szám

15. GRYWACZ, JOSEPH & MARKS, NADINE: Reconceptualizing the Work-Family Interface: An Ecological Perspective on the Correlates of Positive and Negative Spillover Between Work and Family. *Journal of Occupational Health Psychology*, 2000/5 (1), 111-126.
16. GUEST, DAVID E.: Perspectives on the study of work-life balance. *Social Science Information*, 2002/ 41 (2), 255-279.
17. HAUTZINGER ZOLTÁN – HEGEDŰS JUDIT & KLENNER ZOLTÁN: *A migráció elmélete*. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2014.
18. HOBSON, CHARLES – DELUNAS, LINDA & KESIC, DAWN: Compelling evidence of the need for corporate work/life balance initiatives: result from a national survey of stressful life-events. *Journal of employment counseling*, 2001/38 (1), 38-44.
19. HORVÁTH JÓZSEF: Gondolatok a rendőrség szervezeti kultúrájáról. In: Quo vadis rendvédelem? A rendészet kultúrája – kulturált rendészet. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*. 2010/XI. 21-31.
20. KAHN, ROBERT & BYOSIERE, PHILIPPE: Stress in Organization. In: DUNNETTE, MARVIN & HOUGH, LEAETTA (eds.): *Handbook of Industrial and Organizational Psychology*. Consulting Psychologist Press, California, 1992. 571-651.
21. KAPADE-NIKAM, POONAM & SHAIKH, MOHSKIN: Occupational Stress, Burnout and Coping in Police Personnel: Findings from a Systematic Review. *American International Journal of Research in Humanities, Arts and Social Sciences*, 2014/ 6 (2), 144-148.
22. KARASEK, ROBERT: Job, demands, job decision altitude and mental strain: Implications for job redesign. *Administrative Science Quarterly*, 1979/24, 285-306.
23. KLEIN SÁNDOR: *Vezetés- és szervezetpszichológia*. EDGE 2000 Kiadó, Budapest, 2004.
24. KOVÁCS GÁBOR: A rendészeti szervezetekben lejátszódó vezetési folyamatok. In: HORVÁTH JÓZSEF – KOVÁCS GÁBOR (szerk.): *A rendészeti szervek vezetés- és szervezésemélete*. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2014. 57-92.
25. KOVÁCS GÁBOR ET AL.: „Vándor 2017.” - *A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Közös Közzolgálati Gyakorlat Alap- és Indító Feladata*. NKE, Budapest, 2017. 21.
26. KOPP MÁRIA & PRÉKOPA ANDRÁS: Ember-környezeti játékelméleti modell. *Magyar Tudomány*, 2011, (6): 665-678.
27. LAZARUS, RICHARD: Toward Better Research on Stress and Coping. In: *American Psychologist*. 2000, June, 665-673.
28. LEVI, LENNART & LEVI, INGE: *Guidance on Work-Related Stress – Spice of Life or Kiss of Death?* European Commission. Luxembourg, 2000.
29. PÁSZTOR ISTVÁN KRISZTIÁN: *A migránshelyzet pszichikai hatásai a szolgálatot ellátó rendőrök körében*. Szakdolgozat. NKE RTK, Budapest, 2016. 1-60.
30. RITECZ GYÖRGY – SALLAI JÁNOS: *A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetőségei 2.0*. Hanns Seidel Alapítvány, Cordoba Nyomda, Budaörs, 2016.
31. SELYE JÁNOS: *Stressz distressz nélkül*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976.
32. SZABÓ ERIKA: *A munkahelyi egészségpszichológia és egészségfejlesztés a Magyar Köztársaság Rendőrségén, valamint a szubjektíve érzelt munkahelyi stresszterheltség jellegzetességei –*

különös tekintettel az idői tényezőre – a hivatásos állományú rendőrök körében. Doktori Értekezés. Debreceni Egyetem, Debrecen, 2009.

33. VIOLANTI, JOHN – SLAVEN, JAMES – LUENDA, CHARLES – BURCHFIEL, CECIL – ANDREW, MICHAEL & HOMISH, GREGORY: Police and Alcohol Use: A Descriptive Analysis and Associations with Stress Outcomes. *American Journal of Criminal Justice*, 2011/36, (4), 344-356.
34. ZEIDNER, MOSHE & ENDLER, NORMAN: *Handbook of Coping: Theory, Research, Applications*. Canada, Wiley Publishing, 1996. 87.